

List Diognetovi

Vybral, přeložil, úvody a poznámkami opatřil **Josef Novák**
Další šíření textu je možné jen se souhlasem autora. Budete-li
text knihy nebo jeho části dál užívat v elektronické či jiné
formě, uveďte, prosím, citaci a odkaz na naši stranu
www.fatym.com.

On-line text vytvořen dle:

Novák, J: "List Diognetovi" in *Třetí patristická čítanka (Teol. studie)*, ed. Novák, J., Praha: Česká katolická charita, 1985 (str. 27-36)

Je ku podivu, že tento list tak brilantního stylu i obsahu nebyl nikde v křesťanském starověku citován. Zachován nám zůstal jen v opise mezi Justinovými spisy ve strasburské knihovně v tak zv. kodexu strasburském z 13.-14. století. Bohužel i tento kodex v německo francouzské válce při obléhání Strassburgu r. 1870 shořel. Na štěstí byl již v 16. a 17. století vydán spolu se spisy sv. Justina (r. 1592 jej vydal tiskem Jindřich Štěpán v Paříži a 30 let před zkázou kodexu jej r. 1843 z tohoto kodexu připravil do tisku Th. Otto). Autor listu je neznám. Poněvadž obraz ráje v kapitole 12. se vyskytuje u sv. Justina (též u Papia), soudilo se, že autorem je sv. Justin. Autor listu má však názory na židovství a pohanství příbuzné s autorem Barnabášova listu a odlišné od Justinových. Sv. Justin má totiž více pochopení pro pohanství a židovství než autor listu Diognetovi a krom toho způsob vyjadřování a líčení je odlišný od Justinových listů, dokonce s nimi kontrastuje. Někteří považovali za autora vedoucího alexandrijské školy Pantana (Dunin-Borkowski) a konečně, poněvadž dvě poslední kapitoly tvoří závěr Hippolytových Filosofumen, bylo autorství přisuzováno Hippolytovi. Obsahově však poslední kapitoly jsou vzdáleny od předešlých, takže se zdá, že byly do spisu vloženy a patří některému z výše uvedených starokřesťanských spisovatelů, nejpravděpodobněji Hippolytovi. Autorem musí být kdosi z 2. či 3. stol. Pro podobný styl byl připisován filozofu z 2. stol. Aristidovi z Atén. Harnack a Seeberg vsazují list vzhledem k umělecké formě a některým narážkám na Klementa Alexandrijského (v kap. 9,2 podle nich to má být citát ze spisu Protreptikos 9,62) až do třetího století. Adresován je jakémusi Diognetovi, snad stoickému filozofu a učiteli císaře Marka Aurelia. Svým obsahem - je to první křesťanská apologie - je to odpověď na tři otázky, které položil pohan svému křesťanskému příteli: 1. Jakým způsobem křesťané uctívají Boha a proč odmítají způsob, jakým jej uctívají pohané a Židé; 2. Jak vypadá křesťanská láska a 3. proč křesťanské náboženství přišlo na svět tak pozdě.

Z věroučného obsahu stojí za povšimnutí toto:

1. Dokonalé poznání Boha nemá člověk sám ze sebe, nýbrž bylo mu zjeveno (Kap. 8,5). Zjevení a život musí být v souladu (k. 12).
2. Kristus je vlastní, jednorozený Boží Syn, je nesmrtelný (kap. 9), povýšený daleko nad anděly (kap. 7-8), je Vládce a Soudce; účelem vtělení byla jeho oběť na kříži za naše hříchy; jen On mohl podat za lidstvo smírnou oběť (kap. 9).
3. Lidská přirozenost se skládá z těla a nesmrtelné duše (kap. 6). Člověk vyniká nad ostatní tvory (kap. 10).
4. Milost působí vnitřní posvěcení, poněvadž svaté a nepochopitelné Slovo v nitru věřících je budováno a upevňováno (k. 7), neustále se v jejich srdcích rodí (kap. 11) a naplňuje je radostí (kap. 10).
5. Církev je jedinečným měřítkem. Jen v ní se udržuje správná víra evangelia a apoštolská tradice. Je provázena milostí (kap. 11), je pokračovatelkou Krista.

I.

1. Velmi šlechetný Diognete, vidím, že se upřímně snažíš poznat víru křesťanů. Velmi důkladně a podrobně se vyptáváš, jakému Bohu uvěřili, jak jej uctívají, proč je svět pro ně něčím cizím, proč pohrdají smrtí, proč nezachovávají židovské obřady, proč jsou vůči sobě tak laskaví, proč toto nové pokolení a nový způsob života přišly teprve nyní a ne dříve.

II.

1. Zbav se předsudků, jež mají v moci tvou mysl, zřekni se falešné zvykovosti a začneš být jakýmsi zárodkem nového člověka i posluchačem nového učení, jak jsi slíbil. Nuže, nejen očima, ale i rozumem se snaž poznat, z čeho a jací jsou ti, které nazýváte a pokládáte za bohy. 2. Není to kámen, podobný tomu, po kterém šlapeme? Není to snad jen lepší kov, než z jakého jsou užitkové nádoby? Není ten bůh již jen shnilé dřevo? Není to stříbro, které musí člověk hlídat, aby je někdo neukradl? Není to železo rozežrané rží? Není to jen hliněná nádoba, snad lépe vypracovaná než ta, která byla zhotovena ke každodenní potřebě? 3. Zdaž toto všechno není z pomíjející hmoty? Nejsou bozi udělány z roztaveného kovu? Nevytvořil je kameník; kovář, zlatník či hrnčír? Dříve než dostala hmota uměním těchto řemeslníků podobu bohů, nezpracovávali jednotliví řemeslníci

tutéž hmotu, která je i nyní? Zdaž i dnes by nevytvořili titíž umělci, kdyby tu byli; podobnou sochu z téže hmoty, z které jsou nádoby? A naopak zase nemohli by lidé udělat z toho, čemu se klaníte, zcela obyčejné nádoby? Není to vše bez moci, slepé, bez ducha, bez citu; bez pohybu? Neshnije to, nepodléhá to všechno zkáze? 5. To nazýváte bohy, toho jste otroky, tomu se klaníte. Ano; i vy se tomu podobáte. 6. Nenávidíte křesťany proto, že něco takového nepovažují za bohy. 7. A nepohrdáte těmi svými bohy? Nevysmíváte se jim? Neopovrhujete jimi? Nekřivdíte jim, když kamenné a hliněné necháváte bez strážců, zatím co stříbrné a zlaté na noc uzavíráte a ve dne dáváte strážce, aby je někdo neukradl? 8. Jakou myslíte, že jim prokazujete čest? Chápou-li to, trestáte je. Nevnímají-li, proč se snažíte uctívat je krví a dýmem? 9. Zkus to někdo z vás, zda to vydrží. Ani jeden člověk se nedá dobrovolně takto trestat. Kámen to vydrží. On to necítí. Nedokážete, že má cit. 10. O tom, proč křesťané neslouží takovým bohům, mohl bych velmi dlouho mluvit. Pokládám za zbytečné více o tom mluvit, i kdyby někomu to bylo málo.

III.

1. Potom si myslím, že bys velmi rád slyšel o tom, proč křesťané nemají tytéž obřady jako Židé.
2. Židé nechtějí uctívat modly o nichž jsem mluvil. Právem považují za důstojné uctívat jen jednoho Boha, Pána všech. Jestliže však jej uctívají svým způsobem, nejednají správně. 3. Jestliže Řekové obětují mrtvým a němým bohům, ukazuje to na jejich pošetilost. Jestliže Židé obětují Bohu, jako by toho potřeboval, mělo by se to pokládat spíše za pošetilost než za bohoslužbu. 4. Ten, jenž učinil nebe, zemi a vše co je na nebi i na zemi, a jenž nám dává vše, co potřebujeme, nepotřebuje totiž nic z toho, co sám dává těm, kteří domněle mu něco dávají. 5. Domnívají se, že oběť splnili krví, dýmem, celopalem a že Boha tím uctili. Nijak se mi nezdá, že se liší od těch, kteří obětují stejným způsobem mrtvým bohům. Pohané totiž obětují těm, kteří tu oběť nemohou přijmout. Židé zase tomu, který nic nepotřebuje.

IV.

1. O zakázaných pokrmech, o strachu před pracemi o sabbatu, o vychloubání se obřízkou, o předstírání postu, o slavení novoluní, o takových směšnostech, nezasluhujících si zmínky se domnívám, že se nepotřebuješ ode mne dozvědět. 2. Což není

nespravedlivé z toho, co Bůh stvořil k potřebě lidí, jedno považovat za dobré a druhým jako naprosto neúčinným opovrhovat? 3. Což není bezbožné nahlávat si, že Bůh zakazuje v sobotu konat něco dobrého? 4. Což není směšné vychloubat se, že zákaz požívání masa je důkazem vyvolení, jako by byli ve zvláštní milosti u Boha? Kdo by pokládal za uctívání Boha, když podle hvězd a měsíce stanoví, kdy nastává den¹, kdy měsíc², co chce Bůh, a když podle ročních dob podle své libosti určují dny radosti³ a dny smutku⁴? Nepokládal bys to spíše za důkaz pošetilosti? 6. Domnívám se, že ses dostatečně poučil, proč křesťané se právem zdržují každé pošetilosti i toho, čím se Židé ze zvědavosti zabývají. Nedoufej však, že tě člověk může poučit o tajemství jim vlastní bohoslužby.

V.

1. Křesťané se neliší od ostatních lidí ani původem ani řečí ani způsobem života. 2. Nemají vlastní města, nemluví zvláštní řečí, nežijí odlišným způsobem. 3. Jejich učení není výsledkem přemýšlení zvědavých lidí, ani nehájí lidskou nauku, jako je tomu u některých. 4. Bydlí, jak každému bylo souzeno, v městech helénských i barbarských. V odívání a jídle se přizpůsobují domácím zvykům. Co se týče života, dávají neuvěřitelný příklad vzorného života. 5. Mají vlastní vlast, avšak žijí jako cizinci. Cizina je jim vlastní a vlast cizinou. 6. Žení se jako ostatní, rodí děti, avšak narozené děti neodhazují⁵. 7. Mají společný stůl⁶, ne však lůžko. 8. Mají tělo, nežijí však podle přání těla. 9. Žijí na zemi, bydlí však v nebi. 10. Poslouchají daných zákonů způsobem svého života však vítězí nad zákony. 11. Všechny milují a ode všech jsou pronásledováni. 12. Neznají je a přece je odsuzují. Jsou zabíjeni a dostávají život. 13. Žebrají a přece mnohé obohacují. Všeho jsou zbavováni a vším oplývají. 14. Jsou zbavováni cti a tato bezectnost je jejich oslavou. Pomlouvají je a oni podávají důkaz své spravedlnosti. 15. Zlořečí jim, a oni žehnají. Ublíží jim, a oni to považují za čest. 16. Když prokazují dobrodiní, trestají je jako zločince. Když jsou trestáni, radují se, jako by znovu dostávali život. 17. Židé proti nim bojují jako proti cizincům. Řekové je pronásledují. A ti, kdo je nenávidí, nemají žádný důvod k nepřátelství.

VI.

1. Prostě řečeno: Jako je duše v těle, tak jsou křesťané ve světě.
2. Duše je rozptýlena ve všech údech těla a křesťané ve všech

městech světa. 3. Duše dlí v těle, avšak není z těla. Křesťané bydlí ve světě a nejsou ze světa. 4. Neviditelná duše je chráněna ve viditelném těle. I křesťany možno ve světě poznat, avšak jejich zbožnost zůstává neviditelná. 5. Tělo nenávidí a bojuje proti duši, poněvadž ona mu brání, aby se oddávalo rozkošem, a přece jí nemůže uškodit. I křesťany, protože se stavějí proti rozkošem, svět nenávidí a přece jim nemůže uškodit. 6. Duše miluje nenávidějící tělo i jeho údy. I křesťané milují ty, kdo je nenávidí. 7. Duše je svěřena tělem; avšak sama tělo udržuje. I křesťany drží jako ve vězení svět, oni však udržují svět. 8. Nesmrtelná duše přebývá ve smrtelné schránce. I křesťané žijí v pomíjejícím světě; avšak očekávají v nebesích nesmrtelnost. 9. Duše se stává lepší a sílí hladem a žízní. I křesťané den ze dne více rostou, když je stíhají tresty. 10. Bůh jím určil takové místo, které nesmí opustit.

VII.

1. Jak jsem řekl; jejich učení, které tak pečlivě střeží, není ze světa ani není pomíjející, ani jim nebyla svěřena lidská tajemství. 2. Sám vládce a stvořitel všeho Bůh seslal z nebes mezi lidi pravdu a svaté nepostizitelné slovo a vložil do jejich srdcí. Neposlal lidem, jak by se někdo domníval, nějakého služebníka či anděla, knížete nebo někoho z těch, kteří řídí zemi; nebo někoho z těch, jimž je svěřena péče a nebeské věci. Poslal samého Tvůrce a Stvořitele všeho, skrze něž stvořil nebesa, mořím vymezil hranice. Jeho tajemství⁷ věrně střeží všechny hvězdy; od něho přijalo slunce moc střežit běh dnů, jeho poslouchá měsíc, aby v noci svítil, na jeho rozkaz doprovázejí hvězdy měsíc na jeho dráze. On všechno řídí, vymezuje hranice. Jemu je všechno podřízeno: nebe i co je na nebi, země i co je na zemi, moře i co je v moři, oheň, vzduch, hlubiny, co je ve výšinách a v hlubinách i co je mezi nimi: Toho k nim poslal. 3. Nuže, kdo z lidí by se domníval, že tak učinil z moci chtivosti či aby naháněl strach? Nikoli. Z dobrotivosti a lásky jako Král poslal Syna Krále; poslal jej jako Boha, poslal jej k lidem jako člověka. Poslal jej, poněvadž chtěl zachránit, přesvědčovat, ne nutit násilím. Bůh totiž neuzívá násilí. 5. Poslal jej, poněvadž volá a neprónásleduje. Poslal, poněvadž miluje; nesoudí. 6. Jako soudce jej pošle. Kdopak unikne jeho příchodu⁸? . . . 7. Nevidíš, jak jsou křesťané předhazováni zvěři, aby zapřeli Pána, a nejsou přemoženi? 8. Nevidíš, že čím jsou trestáni, tím více že jich přibývá? 9. To není z lidské moci, to je síla Boží. To je důvod jeho příchodu.

VIII.

1 Kdo z lidí vůbec věděl, kdo je Bůh; dokud nepřišel? 2, Zda schvaluješ prázdná a žvanivá slova těch hodnověrných filosofů? Někteří z nich hlásali, že oheň je bohem a k němu že přijdou: Jiní pokládají za boha vodu; jiní něco z toho, co Bůh stvořil. 3. Věru, kdybychom něco z těchto názorů schvalovali, bylo by pak možno nazvat bohem všechno tvorstvo. 4. Jsou to však bajky a šalba kejklířů. 5. Nikdo z lidí Boha ani neviděl ani nepoznal, avšak On sám se zjevil. 6. Zjevil se skrze víru, již jedině je dovoleno Boha spatřit. 7. Bůh, vládce a stvořitel všeho, jenž vše učinil a uspořádal, nebyl k lidem jen laskavý, nýbrž i shovívavý. 8. On byl, jest a bude vždy týž. On je upřímný, dobrý, nehněvá se, je pravdivý. Jedině On je dobrý. 9. Svou velkou a nepochopitelnou myšlenku sdělil pouze Synu. 10. Když svůj moudrý úmysl choval a střežil v tajnosti, zdálo se, že se o nás nestará. 11. Když pak skrze milovaného Syna zjevil a ohlásil, co připravil již na počátku, dal nám tím všechno. My máme účast na jeho dobrodiní, my jej vidíme a poznáváme. Kdo z nás by se toho nadál?

IX.

1. Všechno tedy se Synem u sebe zařídil. Dokud nenadešel čas, nechal nás podle naší libosti unášet nezřízenými pudy, rozkošemi a vášněmi. Nikterak neměl radost, že hřešíme. Jen to trpěl. Neschvaloval dobu nepravosti, tvořil však nynější čas spravedlnosti, abychom v tomto světě a s tímto světem byli usvědčeni, že nejsme hodni vlastní silou zasloužit si život, a abychom uvěřili Boží lásce. My sami jsme měli podat důkaz, že sami vlastními silami nemůžeme vejít do Božího království, Boží mocí však že tam vejít můžeme. 2. Když se navršila naše nepravost a když se naprosto jasně ukázalo, že odměnou za to nám hrozí trest a smrt, tehdy přišel čas, kdy se Bůh rozhodl zjevit svou lásku i moc. Jaká to nezměrná dobrota a láska Boha k lidem ! Nechoval vůči nám nenávist, nezavrhl nás, ani nevzpomenul naší nepravosti. Byl shovívavý. Trpělivě snášel naši špatnost. Sám vzal na sebe naše hříchy, jako výkupné dal za nás svého Syna⁹. Svatého za hříšné, dobrého za špatné, spravedlivého za nespravedlivého¹⁰, nepomíjejícího za pomíjející, nesmrtelného za smrtelné. 3. Co jiného totiž mohlo zakrýt naše hříchy než jeho spravedlnost? 4. Čím jsme mohli být my nespravedliví a hříšní ospravedlněni, ne-li jedině Božím Synem? 5. Jak sladká to výměna! Jak nepochopitelné ustanovení! Jak nečekaná dobrodiní! Nepravost mnohých se skryla v jednom spravedlivém a spravedlnost jednoho napravila mnohé nepravosti. 6. Napřed ukázal, že naše přirozenost

nemůže dosáhnout života. Teď nám ukázal Spasitele, který může zachránit i to, co nemohlo být zachráněno. Z obojího chtěl, abychom uvěřili jeho lásce, abychom jej pokládali za živitele, otce, učitele, rádce, lékaře, za rozum, světlo, sílu, život, abychom nepečovali úzkostlivě o oděv a jídlo.

X.

1. Kdybys zatoužil po takovéto víře, dospěl bys k poznání Otce.
2. Bůh totiž měl lidi rád. Pro ně stvořil svět. Jim podřídil všechno na zemi. Jim dal řeč, rozum. Jedině jim dovolil hledět k němu nahoru: Stvořil je ke své podobě. K nim poslal svého jednorozeného Syna. Jim přislíbil nebeské království a dá je těm, kteří jej milovali. 3. Až to poznáš, nemyslíš, že tě to naplní radostí? Nebudeš milovat Toho, který tebe miloval dříve než ty jej¹¹? 4. Až si jej zamiluješ, budeš se snažit napodobit jeho lásku. A nedivil by ses, že člověk může napodobit Boha. Může, chce-li. 5. Utiskování bližních, snaha potlačit slabší, obohacování ani násilí vůči slabším nečiní člověka šťastným. V tom nikdo nemůže Boha napodobovat. To nepatří k jeho vznešenosti. 6. Kdo však pomáhá bližnímu, kdo chce prokazovat dobré slabšímu, kdo od Boha přijaté dary postupuje potřebným, ten se stává pro podarované bohem¹², ten napodobuje Boha. 7. Tehdy uvidíš ještě na zemi, že Bůh v nebesích řídí svět jako nějakou obec. Tehdy začneš mluvit o Božích tajemstvích. Tehdy budeš milovat a obdivovat ty, kteří jsou trestáni za to, že nechtějí zapřít Boha. Až poznáš opravdový nebeský život, až pohrdneš tím, čemu se říká smrt, až se začneš bát skutečné smrti, připravené odsouzeným do věčného ohně, tehdy budeš odsuzovat klam a podvod světa. Tento oheň bude věčně trestat odsouzené. 8. Tehdy budeš obdivovat ty, kdo pro spravedlnost podstoupili pomíjející oheň, a budeš je velebit, až poznáš onen věčný oheň.

XI.

1. Nemluvím o ničem cizím, ani se nesnažím slepě přemlouvat. Jako žák apoštolů jsem učitelem pohanů. To co mi bylo svěřeno, to odevzdávám těm, kteří chtějí být učedníky pravdy.
2. Kdo totiž, když byl správně poučen a stal se přítelem Slova, se nesnaží bezpečně se naučit tomu, co jasně zjevilo Slovo učedníkům? Zjevilo jim to Slovo, které se zjevilo, které mluvilo pravdu, které nepoznali nevěřící, které však mluvilo k učedníkům. A ti byli uznáni hodnými poznat tajemství Otce. 3. Proto poslal Slovo, aby to zjevilo světu. Lidmi bylo zneuctěno,

apoštolové je hlásali, pohané v ně uvěřili¹³. 4. Slovo bylo na počátku¹⁴. Ač staré, zjevilo se jako nové a v srdcích svatých je stále novým. 5. Slovo bylo vždy. Dnes jako Syn, skrze něhož je obohacována církev, ve svatých rozmnožována milost. Tato milost skýtá moudrost, zjevuje tajemství, raduje se z věrných, dává, kdo ji hledá, kdo neporušuje přísahu, kdo neopouští cesty¹⁵ otců. 6. Důsledkem toho je, že velebíme úctu k zákonu, že poznáváme milost proroků, že je utvrzována víra evangelií, že se chrání apoštolská tradice a že plesá milost církve. 7. Kdybys tuto milost nezarmucoval, poznal bys, o čem mluví Slovo prostřednictvím těch, skrze něž kdy chce mluví. 8. Co jsme byli povinni na příkaz Slova říci, to vám z lásky k tomu, co nám bylo zjeveno, sdělujeme.

XII.

1. Když to pozorně přečtete, poznáte, co dává Bůh těm, kteří jej správně milují. Stali se radostným rájem, krásným zeleným stromem plným rozličných plodů. 2. Tady byl zasazen strom poznání a strom života. Nehyne strom poznání, hyne však neposlušnost. 3. Co bylo napsáno, není nejasné. Bůh doprostřed ráje zasadil strom poznání a strom života. Poznání představuje život. Poněvadž první lidé nesprávně užili poznání, .lest hada je prozradila. 4. Není život bez poznání, ani poznání bez opravdového života. Obojí je zasazeno blízko sebe. 5. Když apoštol uvažoval o tomto vzájemném vlivu a o poznání nesprávně ovlivňujícím život, v rozhořčení praví: "Poznání nadýmá, láska však vzdělává"¹⁶. 6. Kdo se domnívá; že něco ví bez pravého a životem potvrzeného poznání, nic neví. Had jej svede, poněvadž nemiloval život. Kdo v bázni poznává a hledá život, ten seje v naději, že bude sklízet. 7. Poznání budiž ti srdcem. životem pak pravé, upřímně přijaté slovo. 8. Když budeš úrodným stromem, budeš neustále sklízet, co na Bohu budeš žádat. Na to had nesahá, toho se lest nedotýká; Eva nepřichází o život, považuje se za pannu¹⁷; 9. zjevuje se spása, apoštolové dostávají moudrost, přicházejí velikonoce Pána, shromažďují se zástupy a poslušně se řadí, Slovo, které učí svaté, se raduje. A skrze Slovo je oslavován Otec. Jemu sláva na věky. Amen.

Poznámky

- 1) Příchod dne a noci určovali objevením se hvězd. Objevením se tří hvězd střední velikosti na obloze končil den a nastala noc. Jestliže tedy kalendářní den začínal ne jako u nás od půlnoci, nýbrž po západu slunce, když se objevily na obloze tři hvězdy, proto vykladači Zákona velmi pozorně sledovali oblohu v pátek navečer, aby si přesně zjistili, kdy začíná sobotní klid, který nesměl být žádnou prací porušen.
- 2) tj. k určení slavnosti novoluní
- 3) Velikonoce, letnice, slavnost stánků a svátek nového roku.
- 4) den smíru slavený v září (Levit. 23,27n)
- 5) Ve starověké Spartě bylo kupř. nezdravé dítě odloženo do Taygejských hor a tam ponecháno na pospas dravcům.
- 6) Možno tím rozumět jednak tzv. agapé, hostiny křesťanské, jichž se společně účastnila celá křesťanská obec; jednak sv. přijímání při mešní oběti.
- 7) tj. zákony, jimiž řídí svět.
- 8) Chybí část textu
- 9) Ř 8,32
- 10) 1 P 3,18
- 11) 1 J 4,19
- 12) Autor tím připomíná Diognetovi dobře známé přísloví: člověk člověku bohem.
- 13) 1 Tim. 3,16
- 14) J 1,1n
- 15) tj. kdo zachovává ustanovení křesťanských Otců.
- 16) 1 K 8,1
- 17) Smysl této vědy je asi tento: Budeš-li v sobě pěstovat strom poznání i života, nezhřešíš, budeš bezhříchu.